

Якщо розглянути особливості оцінки досліджуваних у себе готовності до типу професій «Людина-людина» по її складових, то найвище вони оцінили свої уміння, тобто свої можливості у реалізації даних умінь (високий рівень 64%, середній – 33% і низький – 3%), трохи менше досліджуваних оцінили у себе стійке позитивне емоційне ставлення, що виникає при виконанні даної діяльності (високий рівень 56%, середній – 33% і низький – 3%) та ще нижчий відсоток (високий рівень 50%, середній – 33% і низький – 17%) досліджуваних даної вибірки оцінили у себе високий стан готовності та бажання зробити дану діяльність для себе професійно пріоритетною.

З огляду на результати дослідження, доречною була б постановка питання впровадження тренінгових програм розвитку професійної готовності майбутніх психологів, в процесі здобуття ними другої вищої освіти.

Література:

1. Потапчук Є.М., Олексієнко Б.М. Теоретичні аспекти професіографії діяльності психолога як суб'єкта праці. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2015. Випуск 1.
2. Практикум по психологии профессиональной деятельности и менеджмента: Уч. пос. / Под редакцией Г.С. Никифорова. СПб, 2001. 240 с.

СПЕЦИФІКА ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ТРИКУТНИКА КАРПМАНА

Мірзоян В. А.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
vikamirz710@gmail.com*

Феномен віктимної поведінки залишається недостатньо розробленим у психології та кримінології. Окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися у працях А.В. Андрушко, О.В. Бовдь, В.В. Василевича, С.О. Гури, Б.М.Головкіна, О.М. Джужи, С. Карпман, Н.В. Кулакової, Ю.О. Левченка, О.М. Литвинова, Б.Мендельсон, В.С. Мінської, Є.М. Моїсеєва, М.А. Одінцова, В.Д. Рівмана, В.Я. Рибальської, В.І. Полубінського, Н.В. Тарасенко, В.О. Тулякова, Л.В. Франка, В.Є. Христенко, Г.І. Чечеля, та ін. Науковці сформулювали загальні уявлення про віктимну поведінку, розглянули її механізм, розробили класифікацію такої поведінки. Водночас досі залишаються без відповіді такі взаємопов'язані питання, як: чому людська психіка погано розпізнає кримінальну небезпеку; як люди стають жертвами злочинів; у чому полягає особливість віктимної поведінки; яким чином віктимна поведінка впливає на вибір конкретної особи у ролі жертви злочину?

Аналіз наукових джерел з означеної проблеми дозволив виділити такі основні напрямки, за якими відомі дослідження даного феномену: структурна організація віктимної особистості (О.О. Клачкова); класифікація та типологія відхилень у розвитку і поведінці особистості (І.С. Кон, Н.Ю. Максимова, В.О.Татенко, Т.М.Титаренко та ін.); психологічна детермінація прояву віктимної поведінки (О.О. Андроннікова, М.П. Долгових, В.С. Мінська); форми

та причини виникнення віктимної поведінки (І.Г. Малкіна-Пих); віктимогенні внутрішньоособистісні конфлікти (Г.В. Ложкін, Л.І. Романова, Є.С. Фоміних); віктимогенні норми, правила поведінки віктимної і протиправної субкультури (Л.В. Шабанов); віктимологічна ситуація, яка сприяє особистісній вразливості юнаків (Н.Ю. Воляннюк, Т.М. Матанцева); загальні проблеми діагностики віктимної поведінки (О.О. Андроннікова) [1, с.125].

Віктимна поведінка – дії особи, що провокують виникнення віктимної ситуації, яка полягає у конкретній життєвій ситуації, що складається у зв'язку з психологічними якостями особи при виникненні реальної можливості заподіяти їй шкоду.

Віктимна поведінка жертви, як правило, зумовлена: особливостями фізіологічного стану особи, легковажним та недбалим ставленням до особистої безпеки та безпеки майна, легковажним ставленням до норм та правил громадського порядку та громадської безпеки, участю у незаконних угодах через довірливість або необізнаність [3, с. 123].

За характером віктимна поведінка поділяється на: конфліктну (при створенні або участі у конфлікті); провокаційну (при наявності аморальної поведінки, демонстрації багатства тощо); легковажну (створення аварійної ситуації, довірливого ставлення); правомірну (протидія злочинця при виконанні громадських, службових обов'язків).

У психології проблему жертвовності прийнято розглядати в рамках трансактного аналізу за допомогою теорії Карпмана. Трикутник Карпмана – це найпоширеніша модель взаємин між людьми. Уперше описав її класик трансактного аналізу Стівен Карпман у 1968 році. У трикутнику можуть бути від двох до кількох людей. Але ролей у ньому завжди три: жертва, контролер-диктатор і рятівник. Учасники трикутника періодично міняються ролями, але всі вони є маніпуляторами та псують собі та іншим життя [2, с. 79].

Для жертви життя – це страждання: усі до неї несправедливі, вона втомлюється і не справляється, їй не вистачає сил, часу і бажання зробити щось для покращення свого життя. Контролер-диктатор теж дивиться на життя як на ворога і джерело проблем. Він напружений, роздратований, злий і боїться. Він не може забути минулі проблеми і постійно пророкує нові біди в майбутньому. Він контролює і критикує, відчуває нестерпний тягар відповідальності і дуже втомлюється від цього. Його енергія на нулі. Рятівник відчуває жалість до жертви та злість до контролера. Він вважає себе кращим за інших і насолоджується усвідомленням своєї місії. Але насправді нікого не рятує, тому що ніхто його про це не просив. Його потрібність – ілюзія, а мета його дій і порад – самоствердження, а не реальна допомога.

Контролер-диктатор не дає спокою жертві, змушує і критикує її. Жертва старається, мучиться, втомлюється і скаржиться. Рятівник втішає, радить, підставляє вуха і жилетку для сліз. Учасники періодично міняються ролями.

Така ситуація може тривати багато років, люди можуть навіть не усвідомлювати, що міцно застрягли в трикутнику. Вони можуть думати, що насправді їх влаштовує такий стан речей. Контролеру є на кого виливати свій негатив і є кого звинувачувати в своїх бідах, жертва отримує співчуття і

позбавляється від відповідальності за своє життя, рятівник насолоджується роллю героя. Усі вони залежать одне від одного, тому що джерело своїх проблем вони бачать в іншій людині (рис. 1).

Рис. 1. Класичний варіант трикутника Карпмана

Особистість може змінити свою роль у трикутнику. Жертва здатна перетворитися на героя і замість нарікання на долю бореться з невдачами. Контролер може трансформується у філософа і, спостерігаючи за діями героя, він більше не критикує та не хвилюється за результат, а приймає будь-який результат. Рятівник стає мотиватором, який провокує героя на подвиги, описуючи блискучі перспективи. Загалом, це більш здорова і щаслива модель взаємин між людьми (рис. 2).

Рис.2. Оптимальний варіант трикутника Карпмана

У варіанті, коли герой стає переможцем, здійснюючи подвиги не заради похвали, а заради творчого застосування енергії. Філософ перетворюється в споглядальник, помічаючи такі зв'язки у світі, які недоступні іншим, усвідомлюючи нові можливості й породжує нові ідеї. Мотиватор трансформується у стратега, який знає, як реалізувати ідеї споглядальника (рис.3).

Рис.3. Ідеальна модель трикутника Карпмана

Віктимність, особливо у яскраво вираженому вигляді – це психічне відхилення яке слід корегувати та долати, починаючи з усунення причини. Саме це і буде предметом наших подальших наукових пошуків.

Література:

1. Головкін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 135. С. 124–135.
2. Гура С. О. Психологічні особливості віктимної поведінки молодих людей. *Збірник наукових праць. Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. № 7. С. 78–84.
3. Туляков В. А. Віктимологія (соціальні та кримінологічні проблеми). Одеса : Юрид. лит., 2000. 336 с.

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ТРУДОВОЇ ПЕДАГОГІКИ АНТОНА МАКАРЕНКА ЧИ ГЛУХИЙ КУТ ОСВІТИ НЕРОБСТВА ?

Моргун В. Ф.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
v.f.morgun@gmail.com*

Доля народного трудового виховання молоді, яке було взяте на озброєння видатним українським педагогом, соціальним психологом і письменником зі світовим ім'ям Антоном Макаренком, в СРСР була безрадісною. Акмеологічна вершина трудової педагогіки – Харківська дитяча трудова комуна ФЕД, із виробництвом фотоапаратів на експорт, закінчилася перемогою виробництва над вихованням, звільненням Макаренка, а невдовзі позбулися й дітей. Про це свідчить і сумний жарт педагога, що короткозоре керівництво так і не збагнуло, адже головним у комуні повинно бути не виробництво заради виробництва, а трудове виховання дітей.

Перемогу педагогіки неробства ледь не затвердила остання Конституція СРСР (7.10.1977), проєкт якої був винесений на всенародне обговорення і містив дві заборони на працю дітей – політичну (не можна експлуатувати дітей) та медичну (бо праця шкідлива для їх здоров'я). Але публікація в газеті «Правда» відомого педагога, директора Гадяцької середньої школи-інтернату Героя Соціалістичної Праці М. К. Андрієвського (за підтримки тодішніх